

**JÄRJESTÖJEN
HYVINVOINTIA JA TERVEYTTÄ EDISTÄVÄ
TOIMINTA
KANTA-HÄMEESSÄ**

Tekijä:

Kanta-Hämeen järjestöyhteistyö, Meidän Häme-hanke 2017-2020, yhdessä järjestöjen yhteistyöverkostojen kanssa

JÄRJESTÖJEN HYVINVOINTIA JA TERVEYTTÄ EDISTÄVÄ TOIMINTA KANTA-HÄMEESSÄ

JOHDANTO	2
TUKEA ELÄMÄNTILANTEESEEN	5
Matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus.....	5
Keskusteluapu- ja tuki.....	5
Ystävä- ja tukihenkilötoiminta.....	6
Vertaistoiminta	7
Lasten ja perheiden tukipalvelut	8
TOIMINTAA JA OSALLISUUTTA	9
Liikunta ja urheilu	9
Kotiseututoiminta	9
Ympäristö-, luonto- ja erätoiminta.....	10
Taide- ja kulttuuritoiminta.....	10
Avoimet kohtaamispaikat.....	11
Virkistys.....	12
ERITYISASIAANTUNTEMUSTA	12
Asiantuntija- ja tiedotuspalvelut	12
Järjestötiedon tuottaminen	13
.....	13
Digipalvelut	13
Kokemustoiminta	14

Koulutustarjonta.....	14
Verkosto- ja kumppanuustyö.....	15
Järjestöjen yhteisjärjestöjen tuki.....	16
Vapaaehtoistyön koordinointi ja tuki	17
SOTEPALVELUIDEN, SEKÄ KUNTIEN HYVINVOINTI- JA SIVISTYSTYÖN YHDYSPINNALLA	18
Kanta-Hämeen järjestöneuvottelukunta	18
.....	18
Mielenterveys- ja päihdepalvelut.....	19
Kriisiauttaminen.....	19
Kuntouttava työtoiminta	20
Sosiaalinen kuntoutus	21
Kotouttamista tukeva toiminta.....	22
Valmius- ja turvallisuustoiminta	22
LÄHTEET	24

JOHDANTO

Kuvauksen tarkoitus

Tämä julkaisu on tarkoitettu lisäämään ymmärrystä järjestöjen roolista maakunnassamme ja ihmisten arjessa sekä edistämään järjestötoiminnan hyödyntämistä julkisten palvelujen täydentäjänä. Tarkoituksena ei ole kuvata yksittäisten järjestöjen toimintaa, vaan yhdistää järjestöjen toimintaa maakunnalliseksi kokonaisuudeksi.

Julkaisun toivotaan olevan hyödyksi kuntien ja kuntayhtymien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistoimien käytännön suunnittelussa ja järjestöjen osallistamisessa siihen. Julkaisu on kohdennettu erityisesti ammattilaisille, jotka tekevät monialaista työtä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen parissa. Kuvauksen työstössä on hyödynnetty Sosiaali- ja terveysjärjestöjen hyvinvointia ja terveyttä edistävä toiminta Varsinais-Suomessa- julkaisua sekä Oulun kaupungin yhteisen ehkäisevän työn hankekokonaisuudessa (ESKO, 2009-2013) luotua toimintaluokittelua.

Kuvauksessa käytetään järjestöistä, yhdistyksistä ja seuroista yhteisnimitystä järjestöt. *Hytellä* taas viitataan kuntien lakisääteiseen hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön ja järjestöjen sitä tukevaan toimintaan.

Järjestöjen roolista

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Toiminnalla on itseisarvo merkityksellisen tekemisen

ja yhteisöllisyyden mahdollistajana, mutta myös vastikkeellista hyötyä esimerkiksi julkisen sektorin palvelujen täydentäjänä.

Järjestöt työskentelevät lähellä kansalaisten arkea. Niissä ihmisillä on mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan ja erilaisiin harrastuksiin. Toiminnan vuorovaikutuksellisuuden ja yhteisöllisyyden kautta syntyy osallisuutta, joka taas ehkäisee syrjäytymistä ja yksinäisyyttä. Järjestötoiminta antaa yhteiskunnallisia vaikuttamismahdollisuuksia myös niille kansalaisille, joiden ääni tulee muutoin heikosti kuulluksi.

Yhdistysten, järjestöjen ja seurojen hyvinvointia ja terveyttä edistävä toiminta (=hytetoiminta) voidaan järjestää monin eri tavoin: ilman rahoitusta vapaaehtoistyönä, Veikkauksen tuotoilla, julkisen sektorin avustamana, ostopalveluina tai asiakasmaksuin rahoitettuna. Järjestöjen hyte-toiminnot voivat olla hyvin paikallisia, kunnallisia, seutukunnallisia, maakunnallisia tai muun alueellisia. Järjestöjen hyte-toiminnan kohderyhmänä voivat olla, toiminnasta riippuen, kaikki maakunnan asukkaat tai hyvinkin pieni erityisryhmä.

Usein toiminta suunnataan tiettyyn erityistä tukea tarvitsevaan tai intressipohjaisesti ihmisryhmään, esimerkiksi terveydellisessä tai sosiaalisessa riskiryhmässä olevat, syrjäytymisvaarassa olevat tai jo syrjäytyneet, pitkäaikaissairaat ja vammaiset henkilöt, omaiset, maahanmuuttajat, vanhukset, lapset ja nuoret, työelämän ulkopuolella olevat tai muut erityistä tukea tarvitsevat ihmisryhmät. Uudet yhdistykset vastaavat entistä eriytyneempiin tarpeisiin. Ne

kokoavat yhä pienempiä ja erikoistuneempia potilas-, vamma- ja diagnoosiryhmiä. Toisaalta kasvavalla osalla yhdistyksistä toiminta kohdistuu yhden tietyn ihmisryhmän sijaan monissa erilaista apua ja tukea vaativissa elämäntilanteissa eläviin ihmisiin. Uusia yhdistyksiä syntyy myös esimerkiksi yhdistämään olemassa olevien yhdistysten voimia ja rakentamaan niiden välistä yhteistyötä. Sote-järjestöt tavoittavat usein sellaisia kohderyhmiä, jotka ovat jääneet syystä tai toisesta julkisten palvelujen ulkopuolelle tai tarvitsevat niitä täydentävää tukea. Vapaa-ajalle merkityksellistä tekemistä ja omien vahvuuksien syventämistä tarjoaa laaja kirjo erilaista harrastetoimintaa, jonka sosiaalinen merkitys hyvinvoinnille on kiistaton. Osallisuuden näkökulmasta yhdistystoiminta tarjoaa yhteisöllisyyttä ja suhteita, joka tukee yksilön toimintakykyä ja tuo lisäarvoa arkeen.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen (hyte) itsessään on laaja-alainen, ja vielä jokseenkin jäsentelemätön käsite. Viime aikoina ymmärrystä sen edellytyksistä, tasoista ja merkityksestä on kuitenkin enenemässä määrin pyritty vahvistamaan. Tämä kuvaus onkin tehty holistisesta hyvinvointinäkökulmasta ja käsittelee näin ollen myös muiden, kuin sosiaali- ja terveystieteiden toimintaa.

Juridisesti tavoitteellinen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kuntien vastuulla, ja jää niiden tuottamisvastuulle myös sote- ja maakuntauudistuksessa. Kuntien päätöksenteossa olisi niin ikään otettava huomioon päätösten ja ratkaisujen vaikutukset väestön

terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin, joissa järjestötoiminnalla on oleellinen rooli etenkin osallisuuden kokemusten tuottajana ja kuntalaisten arjen kanssakulkijana.

Järjestöjen yhteistyö kunnan tai maakunnan kanssa ei korvaa julkisia palveluja, mutta täydentää palvelujärjestelmää vahvistamalla hyvinvoinnin edellytyksiä tarjoamalla erityisesti erityisosaamiseen, kokemukseen ja vertaisuuteen perustuvaa neuvontaa ja ohjausta. Järjestöjen matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus on sekä kunta- että maakuntayhteistyötä ja korostuu erityisesti tulevaisuuden sotekeskuksia toteutettaessa. Innokylä: <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/kansallinen-tulevaisuuden-sosiaali-ja-terveyskeskus-ohjelma>

Järjestöyhteistyön tulevaisuudesta

Järjestötoiminnan joustavasta luonteesta, moninaisista järjestämistavoista ja lukuisasta toimijamäärästä johtuen koko järjestökentän toiminta ja yhteistyö ei ole ollut koordinoitua eikä yhtenäisesti kuvattua, tilastoitua tai raportoitua.

Järjestötoiminnan monimuotoisuus on kaikessa rikkaudessaan vaikeuttanut myös tämän kuvauksen syntymistä, vaikka esimerkiksi ESKO-hankkeen (ESKO- Ehkäisevän työn kärkihanke Oulussa 2009-2013) aikana luotiin järjestöjen toiminnan luokittelua helpottavaa pohjaa. Järjestötoiminnan ollessa ilmiöpohjaista ja paikalliseen tarpeeseen reagoivaa, pysyvät, kontekstisidonnaiset jäsentelyt eivät aina palvele tarkoitustaan ja saattavat ikään kuin vanheta, kun jokin ilmiö muuttaa muotoaan. Monet järjestöjen toiminnoista sopivat

usean teeman alle, ja siksi selkeää teemoittamista on hankalaa tehdä. Uudella maalla asia on vastaavanlaisessa kuvauksessa ratkaistu esimerkkikuntalaishahmojen avulla, joilla on monitasoisia, kuvitteellisia tarpeita. Tämän kaltainen hahmottelu on varmasti oikea suunta järjestöjen toiminnan jäsentelyyn jatkossa, ja tukee myös asiakas-keskiössä tyyppistä palvelumuotoilua.

Marinin hallituksen sote-uudistuksessa tavoitteena on vahvistaa perustason palveluja sekä siirtää painopistettä ehkäisevään työhön.

Patentti- ja rekisterihallituksen mukaan Kanta-Hämeessä toimii 3244 rekisteröitynyttä yhdistystä (PRH, 20.5.2020). Tarkemmat tiedot niiden toimialajakaumista, toiminnan muodoista ja osallistumismääristä löytyvät [Kanta-Hämeen Järjestökartasta 2020](#).

Järjestöjen roolin ja tehtävän selkiyttäminen osana sote- ja maakuntauudistusta sekä Tulevaisuuden sotekeskus-suunnittelua edellyttää myös Kanta-Hämeessä järjestöjen toiminnan ja vaikuttavuuden näkyväksi tekemistä sekä järjestöt-julkinen yhteistyön tiivistämistä ja systematisointia niin, että sille samalla kohdennetaan kahdensuuntaisesti ja riittävästi työaikaa. Hyvinvointia ja terveyttä ylläpidetään ja edistetään yhdessä.

Kanta-Hämeessä 1.10.2020

Niina Salo-Lehtinen
Järjestökoordinaattori,
Kanta-Hämeen järjestöyhteistyö
Meidän Häme-Hanke

TUKEA ELÄMÄNTILANTEeseen

Matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus

Matalan kynnyksen neuvonnalla ja ohjauksella tarkoitetaan ihmisten arjen selviytymistä ja hyvinvointia tukevaa, sekä ennalta ehkäisevää ja tietoa lisäävää neuvontaa ja ohjausta. Neuvonta ja ohjaus toteutetaan lähellä ihmisiä, on helposti saavutettavaa, eikä sitä ole rajattu tietyille ihmisryhmille. Se on kansalaislähtöistä ja joustavaa.

Matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus on usein asiakkaan kanssa keskustelua, kuuntelemista, läsnäoloa ja yhteistä pohtimista, jota tehdään sekä ammattilaisten että vapaaehtoisten toimesta. Se tarjoaa asiakkaalle mahdollisuuden puhua häntä askarruttavasta asiasta, saada siihen liittyvää tietoa tai apua tiedon etsintään sekä saada tukea hänen omien ratkaisujensa ja valintojensa tekemiseen. Kohtaamiset voivat tapahtua kasvokkain, puhelimitse tai erilaisten digitaalisten kanavien kautta. Usein tukena käytetään kirjallista materiaalia, joka on sanastoltaan selkeää, sisällöltään asiakkaan tarpeita vastaavaa ja ajantasaista. Matalan kynnyksen neuvonnassa ja ohjauksessa asiakkaalle on tärkeää tasavertaisuus eli auttaja-autettava asetelman puuttuminen. Toiminta vaatii eritoten vahvaa kohtaamisosaamista. Se on luottamuksellista, riippumatonta ja virallisen palvelujärjestelmän ulkopuolista. Toiminta ei vaadi kohderyhmältään minkäänlaista sitoutumista tai asiakkuutta, vaan se voi olla täysin maksutonta, nimetöntä asiointia. Matalan

kynnyksen neuvonta ja ohjaus on oleellinen osa sotejärjestöjen toimintaa ja niiden perustehtävää, jota STEA rahoittaa. Järjestölähtöinen matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus on hyte-toimintaa, joka vahvistaa ihmisten arkiselviytymistä, antaa ongelmia ehkäisevää tietoa sekä ohjausta ja tukea, joka on kenen tahansa saatavilla. Saadun neuvonnan ja ohjauksen avulla arjen kysymykset helpottuvat ja tukevat tekemään ratkaisuja ja valintoja, jotka edesauttavat hyvinvointia ja siirtävät julkisten palvelujen tarvetta myöhemmäksi. Toiminta on perustavanlaatuiselta luonteeltaan ennaltaehkäisevää.

Neuvonta ja ohjaus perustuu vahvaan järjestön oman kohderyhmään liittyvään erityisosaamiseen ja tuntemukseen sekä kokemuksellisuuteen ja vertaisuuteen. Järjestöjen neuvonta ja ohjaus on siis erityisasiantuntemusta elämän ongelmakohtien tuntemisessa ja vertaisuuden mahdollistamaa arjen ymmärtämystä, jolloin se eroaa lähtökohdiltaan julkishallinnon ammatillisesta ja säädöksiin perustuvasta neuvonnasta ja ohjauksesta.

Keskusteluapu- ja tuki

Keskusteluavulla ja tuella tarkoitetaan yksilölle tarkoitettua keskustelumahdollisuutta omasta elämäntilanteesta ja sitä kautta tarjottavaa tukea. Osalle henkilöitä keskustelu on luonteva tapa käsitellä asioita ilman että kyseessä on erityinen ohjaus tai neuvonta. Elämäntilanteen selvittämiseen voi saada apua ulkopuoliselta kuuntelijalta, joka voi olla joko järjestössä

työskentelevä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen tai vapaaehtoistoimija.

Keskusteluapua ja tukea tarjoavat monet erilaisen taustan omaavat sote-järjestöt monenlaisiin elämäntilanteisiin. Keskusteluapu ja tuki on järjestöjen matalan kynnyksen hyte-toimintaa, jossa keskusteluyhteys voi olla nimetöntä ja toimii usein ilman ajanvarausta. Keskeistä on ihmisen kohtaaminen ja kuuntelu. Keskusteluapua ei saa sekoittaa esimerkiksi sote-palveluina tuotettaviin terapiakeskusteluihin.

Keskusteluapu ja tuki on perinteinen ja luontainen osa monen sotejärjestön toimintaa. Toiminnan rahoitus liittyy kiinteästi järjestön muun toiminnan rahoitukseen, jolloin keskusteluavun ja tuen rahoitus seuraa päätoiminnan rahoitusta. Paikalliseen toimintaan yhteistyö voi olla kuntapainotteista ja laajemmalla alueella toimivan järjestön kohdalla maakunnallista.

Ystävä- ja tukihenkilötoiminta

Ystävätoiminta on vapaaehtoistyön muoto, jossa vapaaehtoisena toimiva henkilö on ikään kuin ystävä asiakkaalle. Ystävätoiminta perustuu tasa-arvoisuuteen ja vastavuoroisuuteen.

Ystävätoiminnassa vapaaehtoiset ovat merkittävä apu, kun ihmiseltä puuttuu läheinen ihmissuhde tai tuettava on yksinäinen. Ystävätoimintaa järjestävät mm. kunnat, seurakunnat ja eri järjestöt.

Ystävätoiminnan organisointi kumpuaa aina paikallisista ja alueellisista tarpeista – kullekin seudulle koulutetaan sellaista ystäväosaamista, jolle on tarvetta. Ystävätoiminta voikin olla kaikille halukkaille avointa tai tarkoitettua jonkin erityisryhmän tarpeisiin. Sote-järjestöjen ystävätoiminnassa korostuukin usein erityisesti asiakkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen erilaisissa elämän ja arjen haasteissa ja toiminnan järjestäminen niille kohderyhmille, joissa toimiminen ystävänä vaatii erityistä osaamista.

Ystävätoiminta vaatii toimivaa koordinoitua; ystävien koulutusta, valintaa, välitystä, tukea ja virkistystä. Toiminta voi olla hyvinkin laajaa ja usein ystävätoiminnan koordinoitua vaatii ammatillista ohjausta.

Järjestöjen tukihenkilötoiminnalla tarkoitetaan vapaaehtoisuuteen perustuvaa pidempikestoista suhdetta tukijan ja tuettavan välillä. Tukisuhde on paikallaan tilanteessa, jossa ei jaksakaan yksin, omat tukiverkostot ovat puutteellisia, elämässä on kuormitustekijöitä esim. sairauden tai vamman vuoksi tai on muuta pidempiaikaista avun tarvetta. Lähtökohtana toiminnassa on tuettavan henkilön etu. Tuettava voi olla lapsi, nuori, työikäinen tai ikääntyvä ja tuen tarpeet voivat olla hyvin vaihtelevia. Tukihenkilö voi toimia myös koko perheen tukena. Tukihenkilö ottaa huomioon tuettavan omat lähtökohdat ja tarpeet sekä pyrkii vahvistamaan hänen omia selviytymiskeinojaan ja voimavarojaan. Tuki voi olla keskustelua, ohjausta tai toiminnallisempaa asioiden hoitamista yhdessä tuettavan kanssa. Tukihenkilötoiminnassa keskeistä on sen

tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus, sekä toiminnan vapaaehtoisuus niin tukihenkilölle kuin tuettavalle. Tukihenkilötoiminnan keskeisiä prosesseja ovat tukihenkilön valinta, peruskoulutus, tukisuhteeseen liittyvät asiat ja tukihenkilön ammatillinen ohjaus. Tukihenkilötoiminta on ammatillisesti ohjattua ja yhteisiin laatukriteereihin perustuvaa toimintaa, mutta se ei korvaa ammattityötä. Vapaaehtoiset tukihenkilöt eivät saa palkkaa eikä heillä ole sosiaalialan koulutusta toisin kuin ammatillisilla tukihenkilöillä. Toiminnan vastuujärjestö vastaa tukihenkilötoiminnan laadusta. Vastuun kantaminen edellyttää sitoutumista yhteisiin pelisääntöihin, jatkuvaa keskustelua ja kehittämistyötä. Järjestö vastaa myös tukihenkilöiden valinnasta ja koulutuksesta. Tukisuhdetta ja sen tavoitteita seurataan ja arvioidaan sovitusti.

Sekä ystävä- että tukihenkilötoiminta vapaaehtoistyönä on järjestölähtöistä hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa, jossa korostuu varhainen ennaltaehkäisevän tuen merkitys.

Vertaistoiminta

Vertaistoiminnalla tarkoitetaan joko vapaamuotoista tai järjestäytyntä ihmisten keskinäistä apua ja tukea, joka perustuu yhteenkuuluvuuden tunteeseen ja yhteisiin kiinnostuksen kohteisiin tai samankaltaisiin elämänkokemuksiin. Toiminnassa on keskeistä vastavuoroisuus, tasavertaisuus, toisen ihmisen kunnioittaminen sekä luottamus. Tavoitteena on usein elämäntilanteen selvitteleminen sekä omien voimavarojen ja omatoimisuuden

edistäminen. Vertaistoimintaa voi tapahtua kasvokkain, puhelimitse tai verkon välityksellä. Se voi olla kahden vertaisen kohtaamista tai ryhmämuotoista toimintaa. Vertaisuutta kuvaavia kokemuksia ovat ymmärrys ja ymmärretyksi tuleminen, kokemusten jakaminen, tasavertaisuus ja ”olemme samassa veneessä” -tunteesta nouseva voimaantuminen. Sama henkilö voi olla vertaistilanteessa sekä tuettava että tuen antaja.

Vertaistoiminnan ydin, vertaistuki, on kokemusten vaihtoa ja tiedon jakamista saman kokeneiden ihmisten kesken. Se on toisten auttamiseen ja tukemiseen tähtäävää toimintaa, jossa tavoitteena on tukea osallistujien hyvinvointia ja jaksamista. Vertaistukiryhmät ovat useimmiten ammatillisesti tuettuja tai ohjattuja, pitkäkestoisia ryhmiä. Vertaistoimintaa järjestää usein myös koulutettu vapaaehtoinen vertaisohjaaja ammattilaisen tuella. Vertaisohjaajat ovat elämänsä asiantuntijoita, jotka oman kokemuksensa pohjalta auttavat muita samassa tilanteessa.

Ryhmissä ei ole tärkeintä tarkasti suunnitellut ohjelmat, vaan ryhmän itse nostamat sillä hetkellä tärkeiksi koetut asiat. Ryhmäkeskustelut ovat pääasiallinen menetelmä, mutta toisinaan myös parityöskentely sekä kirjalliset tai toiminalliset harjoitteet tuottavat uusia oivalluksia ja näkökulmia.

Vertaistoiminnalla vahvistetaan osallistujien elämän hallinnan tunnetta ja vahvistetaan osallisuuden kokemusta. Vertaistoiminnan perusajatuksena on usko ihmisen omiin sisäisiin voimavaroihin, jotka voidaan saada käyttöön esimerkiksi vertaistoiminnan avulla.

Vertaistoiminnasta saatujen voimaantumisen ja osallisuuden kokemusten kanssa toiminta voi tukea osallistujia myös omaehtoiseen vaikuttamiseen ja yhteisönsä kehittämiseen. Vertaistoiminta onkin kansalaisjärjestölähtöisen toiminnan ydintä ja sote-järjestöjen syvintä osaamista ja vaikuttavuutta tuova toimintamuoto. Vapaaehtoisuuteen ja keskinäiseen auttamiseen perustuvana toimintana se on myös hyvin kustannustehokasta ja vaikuttavaa. Vertaistoimintaa ylläpitävällä järjestöllä on vastuu toimijoistaan ja vertaisilla on oikeus riittävään tukeen. Vertaisohjaajien koulutus ja tuki, tarvittavat välineet, tilat ja koko toiminnan kokonaisuuden organisointi vaatii sekä taloudellisia että ammatillisia resursseja. Järjestöjen vertaistoiminnan kumppanuuden määrittää toiminnan paikallisuuden tarve ja kohderyhmän luonne. Suurilla kohderyhmillä (esim. pienten lasten äidit) on järkevää järjestää vertaistoimintaa yhteistyössä kunkin asuinkunnan kanssa. Pienille erityisryhmille (esim. harvinaisemmat sairaus- tai vammaisryhmät) on hyvä järjestää vertaistoimintaa kootusti esim. seutukunta- ja maakuntatasolla.

Lasten ja perheiden tukipalvelut

Suomessa järjestöillä ja seurakunnilla on aina ollut paikkansa hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisessa.

Lapsille, nuorille ja lapsiperheille palveluita, tukea ja toimintaa tuottavat esimerkiksi sosiaali- ja terveystyöjärjestöt sekä liikunta- ja kulttuurijärjestöt. Ne sekä tuottavat palveluita että aktivoivat kansalaisyhteiskuntaa. Samaa voidaan sanoa myös seurakunnista.

Ne toimivat aktiivisesti paikallisina hyvinvoinnin tuottajina. Evankelis-luterilaisella seurakunnalla on pitkä lapsi- ja perhetyön historia. Seurakunnissa työskentelee mm. kasvatustalouden ammattilaisia ja vertaisohjaajia.

Järjestöt ja seurakunnat eivät kuitenkaan toimi yksin ja vain keskenään. Kansalaisten hyvinvointia vahvistetaan parhaiten julkisten palveluiden, järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten toimijoiden yhteistyöllä. Järjestöt ja seurakunnat pystyvät tukemaan lapsia ja vanhempia konkreettisesti monin eri toimintamuodoin universaalisti, varhaisesti ja intensiivisesti. Perheiden kohtaamiseen ja yhteisöllisyyden rakentamiseen on tarjolla avointa, helposti lähestyttävää toimintaa. Lapsille on tarjolla omaa vertaistoimintaa erilaisten kerhojen ja ryhmien muodossa. Vauvaryhmissä ja muskareissa vanhemmat ovat toki mukana, mutta lapset keskiössä. Ryhmiä vetävät joko ammattilaiset tai vapaaehtoiset, tai he yhdessä.

Järjestöjen rooli perhekeskuskumppanina on vapaaehtoistoiminnan keinoin luoda ja vahvistaa lapsiperheiden keskinäistä tukea ja tarjota ympäristö, johon on helppo osallistua ja matala kynnyksellä tulla mukaan. Järjestöjen organisoima vapaaehtoistoiminta lisää perheiden tukiverkostoja sekä ehkäisee tehokkaasti arjen ongelmien kasaantumista. Useissa perheiden pulmatilanteissa toisten vanhempien tarjoama vertaistuki riittää, eikä ammattiapuun ole tarvetta turvautua. Yhdessä järjestöjen kanssa toteutetuissa perhekeskuksissa on muita enemmän ryhmätoimintaa ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja perheille, sekä perheiden keskinäistä

tukea ja omaehtoista toimintaa (Halme, Kekkonen & Perälä 2012). Kanta-Hämeessä [Janakkalan perhekeskus](#) on hyvä esimerkki sektorirajat ylittävästä palveluratkaisusta sekä maakunnallisesti- että valtakunnallisesti. Perhekeskuksen toiminnan järjestää julkinen sektori, mutta toimintaa on alusta alkaen ideoinut ja tuottanut sote-järjestökenttä. Kanta-Hämeen muilla seuduilla toimii verkostomainen perhekeskusmalli.

Tekemällä yhteistyötä järjestöjen kanssa monipuolistetaan perheille palvelutarjontaa (esim. ryhmätoimintaa, kohtaamispaikkoja ja digitaalista tukea), lisätään oikea-aikaista ennaltaehkäisevää toimintaa, vähennetään päällekkäisyyksiä, luodaan perheiden tarpeiden mukaisia palveluja ja hyödynnetään perheiden omia voimavaroja toiminnan toteuttajina.

TOIMINTAA JA OSALLISUUTTA

Liikunta ja urheilu

Järjestöjen organisoimilla liikunta-, harraste- ja kulttuuriryhmillä tarkoitetaan ryhmiä, jotka tarjoavat määrätyle kohderyhmälle mahdollisuuksia osallisuuteen ja vapaa-ajan harrastuksiin tai jotka tukevat järjestön perustehtävän mukaisesti osallistujien hyvinvointia ja terveyttä. Kohderyhmän voi jakaa pääpiirteissään kahteen osaan: 1) ryhmätoiminnot ovat suunnattu joko tietyn

ikäisille (eläkeläiset, nuoret, lapset) tai tietyssä elämäntilanteessa (esim. työttömät) oleville tai 2) erityisryhmille, jotka muodostuvat määrätyn sairaustyyppin tai sen riskitekijöiden ympärille.

Järjestöjen yleisiä ryhmiä on tarjolla vapaa-ajan harrastetoimintoina räätälöitynä joko omille kohderyhmille ja jäsenistölle tai esimerkiksi sote-järjestöjen tehtävän mukaisesti hyvinvointia ja terveyttä edistävänä toimintana laajemmalle kohderyhmälle. Tällaisia ryhmätoimintoja ovat mm. liikuntaryhmät, psyykkiseen hyvinvointiin keskittyvät ryhmät ja erilaiset aivoterveysryhmät. Ryhmätoimintoina on tarjolla erilaisia harrasteryhmiä eri kohderyhmille (esim. eläkeläiset ja työttömät).

Järjestöjen ja seurojen liikunta-, harrastus- ja kulttuuritoiminta on järjestöjen matalan kynnyksen hyte-toimintaa, joka on usein muokkautunut tarvelähtöisesti ja vapaaehtoistoiminnan pohjalta. Toiminta on räätälöityä juuri kohderyhmän tarpeisiin. Keskeistä on erityisryhmän tarpeiden hyvä tunteminen sekä mahdollisuus toiminnan kautta osallisuuteen ja harrastuksiin.

Erityisesti liikunnan osalta kuntayhteistyö nähdään erityisen luontevana yhteistyömuotona. Toisaalta tasavertainen mahdollisuus osallistua toimintaan riippumatta asuinpaikasta tukisi maakuntayhteistyön merkitystä ainakin toimintoja koordinoivana toimijana.

Kotiseututoiminta

Kotiseutuyhdistykset vaalivat eri asuinseutujen paikallista ja alueellista kulttuuria. Toiminta on historian tai paikan ympärille rakentunutta, mutta sillä ei välttämättä ole fyysistä tilaa- vaan toimintaan osallistuvat kokoontuvat ja järjestävät toimintaa

kodeissa, virkistyspaikoilla tai esimerkiksi kouluilla. Kotiseutu- ja kylätoiminta on usein vapaaehtoistoimin pyöritettyä, mutta joillakin taloilla on myös työntekijöitä. Tällöin yhteistyötä tehdään tiiviisti paikallisten työllisyyspalvelujen kanssa. Kylätoiminnan voidaan nähdä olevan osittain alihyödynnetty mahdollisuus edistää osallisuutta ja tasavertaisia hyvinvointipalveluja alueilla, jossa palvelurakenteen kehitys on vähenevä.

VPK –toiminta

Laulu- ja karaokehetket, ruokailut etc.

Ympäristö-, luonto- ja erätoiminta

Ympäristöjärjestöiksi lasketaan usein miten kaikki yhdistystoiminta, johon liittyy luonto, luonnonvaraisuus tai kasvi- ja eläinkunnan suojeleminen ja hoito.

Luonnonsuojeluyhdistykset, eläinsuojeluyhdistykset, lintuharrastusyhdistykset ovat enemmän postmodernin ajan ilmiö suomalaisella järjestökentällä. Kiinnostus ympäristöasioita kohtaan lisääntyi nuorten keskuudessa jo 1970-luvulla, ja sen jälkeen koettiin tämän järjestöryhmän yhdistysten lisääntyminen erityisesti kaupunkilaisten keskuudessa. Jäsenmäärältään ympäristöyhdistykset eivät kuulu Suomessa suurimpien järjestöryhmien joukkoon, mutta niiden toiminta on saanut paljon julkisuutta jäsenten aktiivisuuden ja järjestöjen rohkeiden esiintymisten ja väliintulojen vuoksi. Ajankohtaisen

ilmastokeskustelun ja –aktivismin lisääntytyä etenkin nuoret ja nuoret aikuiset ovat

Metsästyseurat ovat edelleen olennainen osa maakuntien, myös Kanta-Hämeen harrastekenttää. Metsästyseurat ovat rekisteröityjä yhdistyksiä, joiden tarkoituksena on harjoittaa järkiperaistä metsästystä, riistanhoito- ja luonnonsuojelutoimintaa, metsästysampumaurheilua ja kenneltoimintaa. Metsästysseuran jäsenellä on oikeus metsästä ja tehdä riistanhoitoa niillä alueilla, joihin metsästyseuralla on metsästysoikeus. Metsästyseurat hallinnoivat valtaosaa Suomen metsästysmaista ja 80 prosenttia metsästäjistä kuuluu jäsenenä niistä vähintään yhteen. Metsästyseurojen toiminnassa ja toimintaympäristössä tapahtuneet takavuosikymmenten muutokset piirtävät suuntaviivoja tulevasta. Seurat ja seurueet ovat paikallisessa toiminnassaan varsin perinteikkäitä. Muutokset liittyvät jäsenistön ikääntymiseen ja metsästyksmaiden myllerrykseen.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmasta, joissain kylissä aktiivisin yhdistys ei välttämättä ole kyläyhdistys, vaan kyläläisiä yhdistävä ja aktivoiva rooli voi olla alueen metsästyseuralla, vesiensuojeluyhdistyksellä tai kalastuskunnalla.

Taide- ja kulttuuritoiminta

Kulttuurihyvinvointi on tuore näkökulma mm. kulttuuri-, kirjasto-, kasvatusta, soteja hyvinvointipalveluiden järjestämiseen. Kunta tai järjestö voi toiminnassaan

mieltä, miten sen tuottamat palvelut hyödyntävät kulttuurin ja taiteen mahdollisuuksia sekä niihin liittyvää moniammatillista yhteistyötä osallisuuden, yhteisöllisyyden sekä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Taidealan kolmas sektori käsittää laajan joukon erilaisia yhdistys- tai säätiöpohjaisia toimijoita harrastusyhteisöistä erittäin ammattimaista toimintaa harjoittaviin organisaatioihin, kuten vapaan sivistystyön järjestöt. Toiminnan sisältö vaihtelee tanssista ja teatterista käsitöihin ja muotoiluun sekä mediataiteista kuvataiteisiin ja musiikkiin. Kulttuurialalla tarkoitetaan tässä opetus- ja kulttuuriministeriön taiteen aloja: audiovisuaalinen kulttuuri, kirjallisuus, kuvataide, muotoilu, arkkitehtuuri, säveltaide, museot ja kulttuuriperintö, teatteri, tanssi ja sirkus. Erityisesti nuorisoseurat ja pienet kesäteatterit ylläpitävät esittävien taiteiden perinnettä. On iltamia ja teatterituotantoja, jotka ovat syntyneet paikallisena tuotantona ja usein paikallista kulttuuriperinnettä, kieltä ja tapoja välittävinä ja säilyttävinä.

Avoimet kohtaamispaikat

Avoimet kohtaamispaikat ovat maksuttomia, matalan kynnyksen periaatteella toimivia toimintakeskuksia. Kohtaamispaikkoja ylläpitävät usein järjestöt, kunnat ja/tai seurakunnat. Kansalais- ja järjestötalot ovat monipuolisia toimintakeskuksia, jotka tarjoavat mahdollisuuksia oleskeluun ja ajanviettoon sekä mahdollisuuksia saada erilaisia palveluita kuten neuvontaa, sekä välineitä oman terveyden ja muiden asioiden hoitamiseen ja nettiasiointiin.

Kansalais- ja järjestötalojen toimintaan osallistuu kymmeniä järjestöjä kooten paikalliset ja alueelliset toimijat kokonaisuuksiksi. Kansalais- ja järjestötalot toteuttavat toimintaansa sekä järjestöjen ammattilaisten työnä että vapaana ja avoimena kansalaistoimintana.

Asukastuvat ja aluekeskukset toimivat tapaamispaikkoina ja ”olohuoneena” samalla alueella asuville ihmisille. Asukastuvat tarjoavat mahdollisuuden osallistua ohjattuun toimintaan, vaikuttaa oman asuinympäristön viihtyvyyteen ja palveluihin, kahvitella tai syödä edullinen lounas, lukea lehtiä, seurustella muiden kanssa ja osallistua vapaaehtoistoimintaan. Asukastuvissa on usein myös maksuttomat tietokoneet käytössä ja asiointiapua saatavilla. Usein kunnat tarjoavat maksutta asukastupien tilat ja kolmannen sektorin toimijat pyörittävät toimintaa.

Kylätalot ja kylätoimikuntien tilat puolestaan toimivat maaseudun reuna-alueiden asukkaiden yhteisinä tiloina, ja niiden toimintaperiaate on asukastupien kaltainen.

Klubitalot toimivat arjessa selviytymistä tukevinä ja yhteisöllisyyttä vahvistavana ympäristöinä esimerkiksi mielenterveyskuntoutujille ja pitkään työttöminä olleille. Klubitalot täydentävät lakisääteisiä mielenterveyspalveluita. Psykiatrisia palveluita käyttävät tarvitsevat laajempaa tukea kuin lääkehoito ja terapiat, jotta he voivat saavuttaa yhdenvertaisen osallisuuden tason muiden kansalaisten kanssa. Ajatuksena on yhteisöllisyyden tunteen lisääntyminen mielekkään yhdessä tekemisen kautta. Klubitalot tarjoavat

asiantuntevaa tukea, ohjausta ja vertaistukea kuntoutujien ilmaisemiin tarpeisiin. Klubitalojen rahoitus jakautuu keskimäärin puoliksi kuntien ja Stean rahoituksen kanssa. (Lähde: Mielenterveyskuntoutujien klubitalot sote- ja maakuntauudistuksessa, toim. Hänninen).

Avoimet kohtaamispaikat ovat yleishyödyllistä kansalaistoimintaa, jonka keskeisenä tavoitteena on asukkaiden osallisuuden lisääntymisen myötä vahvistaa hyvinvointia ja terveyttä. Kohtaamispaikkatoiminta on usein luonteeltaan hyvin paikallista (esim. asukastuvat), jolloin kunta on jatkossakin luonteva toimintaa ylläpitävien järjestöjen yhteistyökumppani. Joissain tapauksissa kuitenkin kohtaamispaikkatoiminta täydentää selkeästi tietyn kohderyhmän palvelukokonaisuutta (esim. klubitalot), jolloin yhteistyötaho on selkeämmin maakunta, jonka vastuulla on järjestää muut sosiaali- ja terveyspalvelut.

Virkistys

Useat järjestöt järjestävät jäsenilleen virkistystoimintaa, joka on potilas-, vanhus- ja vammaisyhdistyksissä erityisen suosittu toimintamuoto. Virkistystoiminta voi tarkoittaa retkiä kotimaan tai ulkomaan kohteisiin, kulttuuritapahtumiin osallistumista yhdessä tai teemallisia, hyvinvointiin ja vapaa-ajan tekemiseen liittyviä tapahtumia. Virkistystoimintaa tuotetaan niin itse, kuin osallistutaan ulkopuolisen tuottajan toimintaan.

ERITYISASiantuntemusta

Asiantuntija- ja tiedotuspalvelut

Järjestötyössä asiantuntijuus on ns. avointa asiantuntijuutta. Se on laaja-alaista, ihmistä lähellä olevaa ja kehittämisorientoitunutta. Asiantuntijuuden taustalla on tieteellisen tiedon lisäksi erityistä osaamista ja näkemystä kohderyhmästä ja siihen liittyvistä arjen erityispiirteistä. Työtä ja sen prosesseja arvioidaan ja sen pohjalta kehitetään uutta. Järjestötyössä niin sanotulla hiljaisella tiedolla on suuri rooli. Järjestöt ovat siis oman alansa erityisosaajia, jotka tuottavat monenlaisia asiantuntija-, koulutus- ja kehittämispalveluja myös hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta.

Järjestöjen toimintaan liittyy aina tiedottaminen myös järjestöstä itsestään ja sen toiminnasta. Tiedottamisen tehtävä on tukea järjestöjen tavoitteiden toteutumista. Järjestöjen tiedottamisen kanavina toimivat uutiskirjeet ja jäsenlehdet, järjestöjen verkkosivu ja toimintakalenterit. Eri teemoista voidaan järjestää tiedotus-, koulutus- ja keskustelutilaisuuksia. Lisänäkyvyyttä teemalle saadaan järjestämällä erilaisia teemapäiviä- ja viikkoja. Ulkoisen tiedottamisen tavoitteena on saada näkyvyyttä järjestön asialle ja lisätä siihen liittyvää ymmärrystä. Kanta-Hämeessä yksittäisten yhdistysten tiedottamisen lisäksi, Hämeen Setlementin järjestöyhteistyö julkaisee neljää eri uutiskirjettä; maakunnallisen ja seudulliset uutiskirjeet. Niissä pääpaino on kaikkia järjestöjä koskevissa asioissa.

Myös kaksisuuntainen tiedottaminen, johon liittyy vastavuoroisuus ja palautteen huomioiminen, on tärkeä osa järjestöjen toimintaa. Järjestöjen infotilaisuudet sisältävät järjestötoiminnasta tiedottamista, tai tietyn sisältöteeman (esim. sydänterveys, mielenterveys, muisti). Järjestöt voivat esitellä tilaisuudessa erilaisia toimintojaan, tukimuotojaan ja palveluitaan suunnaten tiedottamisen kaikille aiheesta kiinnostuneille kuntalaisille tai tietyille kohderyhmälle. Infojen vetäjänä voi toimia vapaaehtoinen, vertainen tai järjestön ammattilainen työntekijä. (Lähde: Järjestöjen toiminnan luokittelu, ESKO-koordinaatio-hanke.) Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille suunnattujen tilaisuuksien tavoitteena on ammattilaisten tiedon lisääntyminen järjestön teemaan liittyen sekä järjestöjen toimintojen tunnetuksi tekeminen ja niiden integroiminen tietyn kohderyhmän palveluvalikoimaan.

Järjestötiedon tuottaminen

Järjestöt toteuttavat erilaisia kartoituksia ja kyselyitä jäsenistölleen tai laajemmalle joukolle jonkin asiantilan selvittämiseksi. Kyselyillä saatua tietoa voidaan hyödyntää esimerkiksi kyseisen kohderyhmän palveluiden kehittämistyössä ja hyvinvointikertomustyössä, jonka pohjalta kuntien hyvinvointisuunnitelma luodaan. VIITTAUS: Janne Haikari- Järjestötieto sote-uudistuksessa <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/05/2020-05-SOSTE-julkaisu-Jarjestot-mukana-muutoksessa-Jarjestotieto-sote-uudistuksessa.pdf>

Vinkki! Tilaa Kanta-Hämeen järjestöyhteistyön uutiskirje osoitteessa:

<https://www.meidanhame.fi/yhteistyo/jarjestoyhteistyo/uutiskirjeet/>

Digipalvelut

Järjestöt ylläpitävät erilaisia järjestöjen ja vapaaehtoistoiminnan verkkosivustoja, jotka kokoavat järjestöjen toimintoja ja palveluita sekä tiedottavat vapaaehtoistyön mahdollisuuksista. Tällainen on esimerkiksi Terveyskylä.fi-kokonaisuuteen kuuluva Vertaistalo.fi, jonka kautta voi esimerkiksi ilmoittaa, ja etsiä vertaistoimintaa ympäri Suomen. Kanta-Hämeessä yhdistystietoon- ja toimintaan keskittyvä alusta on meidanhame.fi- sivusto, jota ylläpitää Hämeen Setlementin järjestöyhteistyö. Myös yksittäisillä kunnilla on vaihtelevasti yhdistystoimintaa tukevia nettisivusivustot. Nämä alustat ovat tietysti vahvasti järjestöjen hyte-toimintoja silloin, kun ne niiden tarkoituksena on vahvistaa kohderyhmän hyvinvointia ja terveyttä. Yhteistyö määräytyy asian ja tiedon levitystarpeen laajuuden mukaan joko maakunnan tai kunnan tehtäväksi. Järjestöillä on myös vakiintunutta neuvonta- ja auttamistoimintaa netissä, esimerkiksi erilaisia chatteja. Ne tavoittavat etenkin nuoria ja muiden sosiaalisten tukiverkoston ulkopuolella olevia, ja

samalla mahdollistavat reaaliaikaista ja paikasta riippumatonta toimintaa järjestöille ja yhdistyksille.

Kokemustoiminta

Kokemustoiminnassa pyritään siihen, että pitkäaikaissairaan, vammaisen henkilön tai heidän läheisensä kokemuksellinen tieto otetaan huomioon sekä sosiaali- ja terveystalveluiden suunnittelussa, kehittämisessä ja toteuttamisessa että sosiaali- ja terveysalan ammatillisessa koulutuksessa eri oppilaitoksissa. Myös muut kuin sote-alan organisaatiot hyötyvät kokemustiedosta. Kokemustoimijan tuoma asiakkaan näkökulma voi olla erittäin arvokas myös yksityisille organisaatioille, kuten kuljetus- ja matkailu- tai palvelualojen yrityksille.

Kokemustoiminnassa jaetaan kokemuksia ja kokemustietoa. Kokemustoimijoiden arjen asiantuntijuus tarjoaa ammattilaisille ja opiskelijoille mahdollisuuden peilata teoretiedon kautta saatua näkökulmaa käytännön kokemuksiin sairauksista ja vammoista. Kokemustieto auttaa jäsentämään ja soveltamaan teoreettista tietoa. Kun ammattilaisten ymmärrys ja osaaminen potilaan, vammaisen ihmisen tai heidän läheisensä kokemusmaailmasta syvenee, he voivat käyttää saamaansa kokemustietoa asiakkaiden tarpeiden entistä parempaan tunnistamiseen ja edelleen palveluiden ja toiminnan kehittämiseen. Kokemustoimijan tehtävä on ymmärryksen ja tiedon lisääminen eri alojen ammattilaisille ja opiskelijoille, sekä suurelle yleisölle. Kokemustoimija on koulutettu kokemustiedon jakaja. Kokemustoimijat ovat haastavan elämäkokemuksen omaavia, pitkäaikaissairaita, vammaisia

henkilöitä tai heidän läheisiään, jotka välittävät kokemustietoa. Kokemustoimija toimii pääasiassa suhteessa henkilöihin, joilla ei ole vastaavaa henkilökohtaista kokemusta haastavasta elämäntilanteesta, vammasta, sairaudesta tai niissä läheisenä olemisesta. Kokemustoimijat voivat pitää luentoja, lyhyitä puheenvuoroja tai alustuksia. He voivat olla mukana erilaisissa koulutuksissa, keskusteluissa, työryhmissä, työpajoissa, kehittämisessä ja suunnittelussa. Kokemustoimijat tuovat asiakkaan/potilaan polkua jo läpikäyneen tai siinä läheisenä olleen näkökulmaa käsiteltävään asiaan. Kokemustoimijalla on aina tehtäväänsä koulutus ja järjestön taustatuki.

Koulutustarjonta

Järjestöt ovat perinteisesti tuottaneet koulutuksia sekä intressiryhmille toimialansa mukaan, mutta toisaalta myös itse yhdistystoiminnan osaamisen lisäämiseksi. Kattojärjestöt tuottavat oman toimialansa mukaista koulutusta, mutta tarjoavat myös laajalti yhdistystoiminnan tuntemusta ja osaamista syventäviä kurseja ja tuottavat materiaalia toimijoiden tueksi. Koulutukset ovat usein maksuttomia jäsenyhdistyksille, mutta vaativimmat asiantuntijakokonaisuudet ovat maksullisia. On myös valtakunnallisia järjestöjä, jotka keskittyvät vain ja ainoastaan tuottamaan yhdistystoiminnan koulutusta. Kanta-Hämeen järjestöyhteistyön kyselyissä maakuntamme koulutustarpeiksi on noussut vahvasti viestintään ja digitaitoihin sekä yhdistystoiminnan

perusosaamiseen liittyvät teemat. Näiden tarpeiden vahvistaminen yhdistyskentällä onkin varmasti koko hyte-kentän tarve.

Verkosto- ja kumppanuustyö

Verkostoissa toimijoiden väliset suhteet perustuvat luottamukseen ja sitoutumiseen. Kukin toimija on lähtökohtaisesti vapaa tekemään itsenäisiä päätöksiä.

Verkostojen erityinen vahvuus on niiden joustavuus. Joustavuutta tarvitaan erityisesti tilanteissa, joissa asiakastarpeet muuttuvat nopeasti, ovat monimutkaisia tai kun selkeitä ratkaisuja tiettyihin asiakastarpeisiin ei ole näköpiirissä. Keskinäinen luottamus ihmisten, yksiköiden ja organisaatioiden välillä edistää tiedon liikkomista ja mahdollistaa yhteisen oppimisen, uusien näkökulmien avaamisen ja kaikkia osapuolia hyödyttävien ratkaisujen kehittämisen. Keskinäinen luottamus myös edistää yhteistyökumppaneiden sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Verkostot linkittävät yhteen erilaisia ammattiryhmiä, toimijoita ja sektoreita työskentelemään yhdessä.

Järjestöt ylläpitävät ja koordinoivat monia verkostoja sekä osallistuvat ja tekevät työtä erilaisissa maakunnallisissa, paikallisissa ja temaattisissa verkostoissa. Verkostot voivat olla järjestöjen välisiä tai yhteisiä esim. kunta- tai yritystoimijoiden kanssa. Järjestöt tuovat oman erityisosaamisensa verkostoihin ja verkostoissa toimiminen on välillistä vaikuttamista. Verkostotyöllä tähdätään mm. eri verkostotoimijoiden osaamisen ja ymmärryksen lisäämiseen, yhteistyön lisäämiseen ja kehittämiseen,

palveluohjauksen parantumiseen sekä yhteiseen vaikuttamistyöhön. Osa yhteistyöstä perustuu verkostotyötä syvempään kumppanuuteen. Kumppanuus perustuu yhteiseen, yhdessä sovittuun harkittuun tavoitteeseen. Yhdessä tekeminen on konkreettista ja vastavuoroista ja yhteiselle kohtaamiselle ja tekemiselle on paikkansa ja rakenteensa. Järjestöt toteuttavat usein toimintaansa kumppanuudessa muiden toimijoiden kanssa. Kumppanit voivat olla toisia järjestöjä, seurakuntia, kuntatoimijoita, yrityksiä tai näiden yhdistelmä. Kumppanuustyöllä pyritään tavoitteisiin moniammatillisesti ja useamman organisaation ja alan osaamisen yhteen saattamisella. Keskiössä on usein toiminnan kehittäminen vastaamaan paremmin kohderyhmien tarpeita. Kumppanuustyössä voi olla kyse yhteistyöstä, työpanoksesta, tiloista tai taloudellisesta resurssista. Kumppanuus voi olla lyhytaikaista tai pitkäaikaista. Kumppanuustyössä kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat usein asiantuntijoita ja asioiden edistäjiä. Yhteistoiminta on resurssiviisainta toimintojen toteuttamisessa. Järjestöjen ja julkisen sektorin kumppanuus, joka tuo yhteen eri tahojen osaamisen, synnyttää myös uusia ratkaisuja ja palveluita. Verkosto- ja kumppanuustyö voi olla kuntayhteistyötä tai maakunnallista yhteistyötä.

Vinkki: Tutustu Järjestötietopakettin verkostokuvaus-osioon [täällä!](#)

Järjestöjen yhteisjärjestöjen tuki

Järjestöjen yhteisjärjestöt ovat alueellisia järjestöjä, joiden tehtävänä sääntöjensä perusteella on muun muassa omalla toiminta-alueella olevien yhdistysten toiminnan ja toimintaedellytysten tukeminen ja yhdistysten välisen yhteistyön edistäminen (STEA:n luokitusermi ja määritelmä). Kyseessä ovat alueelliset yhdistysten yhdistykset, joiden toiminnan alueena voi olla kunta, seutukunta tai maakunta. Näiden yhteisjärjestöjen jäsenyhdistykset ovat yleisimmin sote-, kansanterveys- tai potilas- ja vammaisyhdistyksiä. Jossakin tapauksessa kyseessä voi olla myös samaan tarkoitukseen tähtäävä kansalaistoiminnan keskus tai vastaava, jonka toiminnasta vastaa paikallinen yhdistys, mutta toiminnan kohteena ovat kuitenkin laajasti alueensa erilaiset vapaaehtoistoimijat sekä paikalliset yhdistykset. Järjestöjen yhteisjärjestöjen tehtävänä on jäsenyhdistystensä vahvistaminen ja kehittäminen yhdessä niiden itsenäisyyttä ja voimavaroja kunnioittaen. Ne tukevat yhdistysten, julkisen sektorin ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua sekä tiedonvälitystä. Yhteistyön tavoitteena on, että alueen asukkaat löytävät yhdistykset ja saavat niistä vertaistukea, virkistystä, tietoa, tukea ja vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia oman hyvinvointinsa lisäämiseksi ja arjen haasteiden helpottumiseksi. Yhteisjärjestöjen avulla toteutetaan myös erilaista matalan kynnyksen toimintaa, joka lisää alueen asukkaiden osallisuuden mahdollisuuksia.

Jäsenyhdistysten tukeminen on edellä mainittujen lisäksi mm. käytettävissä olevia tiloja, yhdistystoimintaa ja vapaaehtoisten toimintaa tukevia koulutuksia, vapaaehtoisille järjestettyä virkistystä, tiedon välitystä, neuvontaa ja tukea yhdistystoiminnassa sekä vapaaehtoisten toiminnassa eteen tulevissa haasteissa. Yhteisjärjestöillä on toimitiloja, joihin jäsenyhdistysten toiminta on pitkälti keskittynyt, samoin tieto jäsenyhdistysten erilaisista toiminnoista löytyy näistä tiloista. Toiminnan ja tiedon keskittäminen helpottaa osallistumista sekä ammattilaisia heidän ohjatessaan henkilöitä yhdistystoiminnan ja vertaistuen pariin. Yhteistyöllä sekä motivoituneiden vapaaehtoisten panoksella kaiken kokoiset yhdistykset voivat olla mukana edistämässä alueen väestön terveyttä, psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista toimintakykyä hyvinvointia sekä antaa osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Järjestöjen yhteisjärjestöt ovat aktiivisia vaikuttajia ja edunvalvoja pyrkien tunnistamaan kohderyhmäänsä koskevat toimintaedellytysten, palvelujen, osallisuuden ja asenteiden puutteet ja kehittämistarpeet sekä alueellaan että yhteiskunnassa ja toiminnallaan edistämään niiden paranemista. Järjestöjen yhteisjärjestöillä on palkattuja työntekijöitä toimintansa toteuttamiseksi ja sen lisäksi ne myös usein työllistävät osatyökykyisiä tai pitkäaikaistyöttömiä sekä mahdollistavat opiskelijoille harjoittelu- ja työssäoppimisjaksoja. Järjestöjen yhteisjärjestöt ovat paikallisen hyte-toiminnan osalta kunnan kumppaneita, mutta joidenkin toimintojen osalta myös maakunnan kumppaneita. Osa toiminnasta ulottuu kuntaa laajemmalle esim. sairaanhoitopiiriin tai maakunnan alueella.

Vapaaehtoistyön koordinointi ja tuki

Vapaaehtoistoiminta on osallistumista vuorovaikutukseen perustuvaan organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan, joka tähtää henkisen ahdingon lievittämiseen tai elinoloihin liittyvän puutteen korjaamiseen. Vapaaehtoistyötä ei tehdä esim. palkkatyönä, vaan tehtävään valmennusta saaneen auttajan motiivi pohjautuu ajatukseen, että hän voi olla avuksi ja oppii jotakin tärkeää. Myös tällaiseen toimintaan liittyvät tukitehtävät kuuluvat vapaaehtoistyön piiriin. Vapaaehtoistoiminnan organisointi rakentuu strategiasta, osaamisesta, resurssoinnista, johtamisesta sekä arvioinnista ja kehittämisestä. Onnistuneen vapaaehtoistoiminnan organisoimiseksi määritellään myös vapaaehtoistoiminnan arvot, asenteet, toimintaympäristö ja toimintatavat. Lisäksi määritellään ja kartoitetaan osaamistarpeet ja kartutetaan osaamista. Vapaaehtoistoiminnan koordinointi ja tuki on kokonaisvaltaista vuorovaikutusta vapaaehtoisten kanssa, heidän ohjaamistaan, kiittämistään sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden luomista. Vapaaehtoistoiminnan laadukas, ammattimainen koordinointi vaatii rahaa sekä työntekijöitä, kun järjestetään koulutuksia, työnohjausta ja huolehditaan vapaaehtoisten ja heiltä tukea saavien hyvinvoinnista. Vapaaehtoistyö on järjestötoiminnan ydintä.

Suuret järjestöt ja niiden toiminta ovat yleisesti tunnettuja ja näkyviä ja siitä syystä myös vapaaehtoiset osaavat hakeutua niihin mukaan. Järjestöjen pitkä historia, laajemmat resurssit ja näkyvämpi markkinointi edistävät niiden tunnettuutta. Näillä

järjestöillä on resursseja myös palkattuun ammatilliseen henkilöstöön, mikä varmistaa toiminnan pysyvyyden ja ammattimaisen otteen. Vapaaehtoistoiminnan kannalta johdollisesti haastavia ovat pienet järjestöt, jotka taistelevat olemassaolostaan vaatimattomin resurssein harvalukuisen jäsenistönsä kanssa. Näillä haasteilla on suora vaikutus myös koko toiminnan organisointiin. Näillä on usein alueellista toimintaa, mutta ei riittävästi resursseja toiminnan tukemiseen. Heille kuntien rahoitukset ovat tärkeitä. Julkisella sektorilla kunnat tarjoavat myös vapaaehtoistoiminnan paikkoja. Muutamiin kuntiin on palkattu vapaaehtoistoiminnan koordinointiin henkilöstöä. Toiminnan organisoiminen on kuitenkin kunnissa vielä hyvin kirjavaa. Tällä hetkellä toiminta on professiokeskeistä, mutta vähitellen on alettu ymmärtää vapaaehtoistoiminnan merkitys osana aktiivista kuntalaisuutta.

Hämeenlinnan ja Riihimäen seuduille on perustettu Valikkoverkostot vapaaehtoistyön koordinaation tueksi. Valikkoverkosto on vapaaehtoistoiminnan koordinaattoreiden valtakunnallinen verkosto. Se koostuu alueellisista ja temaattisista ryhmistä, joihin kuuluu yhteensä yli 1300 järjestöjen, kuntien, seurakuntien ja yritysten vapaaehtoistoiminnan koordinaattoria, muuten vapaaehtoistoiminnan parissa työskentelevää, sekä koordinoivassa roolissa toimivaa vapaaehtoista. Valikkoverkosto tekee vapaaehtoistoiminnan koordinaattoreiden keskinäisen kohtaamisen, yhteistyön ja vertaistuen helpoksi. Alueelliset valikkoryhmät vastaavat paikallisiin tarpeisiin. Valikkoverkosto kasvattaa vapaaehtoistoimintaa koordinoivien osaamista ja sitä

kautta vapaaehtoistoiminnan laatua, saavutettavuutta ja näkyvyyttä – tarjoamme koulutusseminaareja, uusinta tietoa julkaisuissa ja alustan paikalliselle kehittämiselle.

Vapaaehtoistoiminnan periaatteet ja käytännöt ovat muodostuneet pitkälti toimintaa organisoivien yhdistysten ja järjestöjen kokemuksen myötä, ja ne vaihtelevat jonkin verran järjestäjistä toiseen. Tulevaisuudessa vapaaehtoistoiminnan rooli yhteiskunnassa kasvaa ja monimuotoistuu ja sen tukemiseen ja rahoittamiseen tulee löytyä mahdollisuuksia niin kunnista kuin maakunnistakin valtakunnallisten rahoittajien lisäksi.

SOTEPALVELUIDEN, SEKÄ KUNTIEN HYVINVOINTI- JA SIVISTYSTYÖN YHDYSPINNALLA

Järjestöjen yhteistyö kunnan tai maakunnan kanssa ei korvaa julkisia palveluja, mutta täydentää palvelujärjestelmää vahvistamalla hyvinvoinnin edellytyksiä tarjoamalla erityisesti erityisosaamiseen, kokemukseen ja vertaisuuteen perustuvaa neuvontaa ja ohjausta. Järjestöjen matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus on sekä kunta- että maakuntayhteistyötä, ja korostunee erityisesti tulevaisuuden sotekeskuksia toteutettaessa.

Vinkki: Tutustu tulevaisuuden sote-keskusohjelmaan [Innokylässä!](#)

Kanta-Hämeen järjestöneuvottelukunta

Kanta-Hämeen järjestöneuvottelukunta on vuonna 2019 toimintansa aloittanut järjestövetoinen, edustuksellinen ryhmä. Sen tehtäviä ovat järjestötoiminnan näkyväksi ja tunnetuksi tekeminen maakunnassa, kansalaisten ja järjestöjen osallistumismahdollisuuksien edistäminen maakunnassa, järjestöjen, järjestöjen ja seurakuntien, järjestöjen ja julkisen sektorin sekä järjestöjen ja elinkeinoelämän välisen yhteistyön edistäminen, järjestöjen entistä tiiviimmän integroitumisen maakunnalliseen hyvinvointi- ja ohjelmatyöhön, edistäminen, sekä lausuntojen antaminen maakunnan päätöksentekoon. Järjestöneuvottelukunta ja Hämeen Liitto tekevät yhteistyötä tulevaisuuden sotekeskus-hankkeen ja rakenneuudistuksen puitteissa.

Vinkki: Tutustu Kanta-Hämeen järjestöneuvottelukunnan toimintaan ja järjestöstrategiaan meidanhame.fi-sivuilla

Mielenterveys- ja päihdepalvelut

Ehkäisevä päihdetyö on päihteiden aiheuttamien haittojen ennaltaehkäisyä ja vähentämistä. Työn tavoitteena on vähentää päihteiden kysyntää, saatavuutta, tarjontaa ja päihdehaittoja sekä edistää terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia. Laki ehkäisevästä päihdetyöstä tuli voimaan 1.12.2015. Lain mukaan ehkäisevään päihdetyöhön kuuluu alkoholi-, tupakka-, huume- ja rahapelihaittojen ehkäisy. Lain tavoitteena on edistää terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvoa, varmistaa ehkäisevän päihdetyön edellytykset koko maassa sekä tukea erityisesti kuntia ja alueita kehittämään ehkäisevää päihdetyötä.

Järjestöjen ehkäisevä päihdetyö on ammattimaista ja tavoitteellista. Työ on sektorirajat läpileikkaavaa, lähtien strategiatasolla kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöstä, operatiivisen tason suunnitteluun sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä käytännön matalan kynnyksen toiminnan ja palvelujen tuottamiseen ja asiakaspalveluun. Kanta-Hämeessä monella mielenterveys- ja päihdeyhdistyksiksi rekisteröidyllä toimijalla on ryhmä- ja sopimussuhteista toimintaa julkisen sektorin kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi yksilötukisuhteet, joissa sitoudutaan pitkäjänteiseen työhön ja jossa vapaaehtoistoimijalla on taustallaan taustajärjestön tarjoama koulutus kyseiseen tehtävään. Maakunnassa toimii lukuisia yksilö- ja ryhmätukea- sekä toimintaa tuottavaa järjestöä.

On huomioitava, että jotkin mielenterveys- ja päihdetyötä tekevät yhdistykset asemoivat itsensä mieluummin yleisen sosiaalialan tai jonkin muun toimialaluokituksen alle, toimintaan osallistujien moninaiisiin tarpeisiin vastaamisen mukaan.

Kriisiauttaminen

Järjestölähtöinen kriisiauttaminen voi olla kriisiapua kriisipuhelimesta, verkossa, kasvokkain asiakastapaamisissa, ryhmissä sekä vapaaehtoisen antamaa kriisiapua tukikeskusteluissa tai henkilökohtaisissa tukisuhteissa. Järjestölähtöinen kriisiauttaminen tarkoittaa auttamista, jossa ammattilaiset ja koulutetut vapaaehtoiset työskentelevät yhdessä. Kriisiauttamisen tavoitteena on auttaa ja tukea kriisissä olevaa ihmistä siten, että kriisinkäsittelyn luonnollinen kulku mahdollistuisi. Kohteena ovat vaikeaan elämäntilanteeseen joutuneet tai kehitys-, elämän- tai traumaattisen kriisin kohdanneet yksilöt, parit ja perheet. Järjestön kriisiauttamista toteutetaan mm. kriisikeskuksissa. Kriisikeskusten tavoitteena on tarjota lyhytkestoista, matalakynnyksistä tukea vaikeassa elämäntilanteessa/kriisissä. Toiminnalla vahvistetaan mielenterveyttä ja pyritään ennaltaehkäisemään kriisien kärjistymistä hoitoa vaativiksi mielenterveysongelmiksi. Asiakas ei tarvitse diagnoosia eikä lähetettä palvelun piiriin pääsemiseksi ja myös anonyymi asiakkuus on mahdollista. Asiakkaille on tarjolla myös selviytymistä ja elämänhallintaa tukevia ryhmiä. Kyse ei siis ole hoidosta eikä kriisipsykoterapiasta. Asiakkaat saavat tiedon kriisikeskusten palveluista netistä, lähipiiristään tai sosiaali- ja terveydenhuollosta tai kolmannen sektorin muilta toimijoilta.

Auttamisen lähtökohtana on asiakkaan kokema tuen tarve, läheteitä ei siis tarvita. Kriisikeskustoiminta on esimerkki hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja sote-palveluiden rajapinnalla olevasta järjestötoiminnasta. Mielen terveyden vahvistamisen näkökulmasta toiminta on hyte-työtä, mutta toisaalta kriisityö on oleellinen osa asiakkaan sote-palveluketjua. Toiminta ei ole voittoa tuottavaa eikä sillä korvata julkisen sektorin lakisääteisiä palveluita eikä aiheuteta kilpailuhaittaa palveluita myyville yrityksille. Yhteistyötaho voi olla jatkossa maakunta ja/tai kunta. Tällä hetkellä kriisikeskustoimintaa rahoitetaan STEA:n toiminta-avustuksella ja kuntien tuella lähimpänä Riihimäellä. Toiminta ei kuitenkaan käytännössä tavoita esimerkiksi maakunnan länsiosaa. Koko maakunnan alueella toimii [Kanta-Hämeen sosiaali- ja kriisipäivystys](#).

Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu. Tämä tarkoittaa sitä, että siihen sovelletaan sosiaalihuoltoa koskevaa lainsäädäntöä. Kuntouttava työtoiminta on myös työttömyysturvalain mukaista työllistymistä edistävää palvelua. Tämä tarkoittaa sitä, että kuntouttavaan työtoimintaan sovelletaan työllistymistä edistävän palvelun ajalta maksettavaa työttömyysetuutta koskevia säännöksiä. Säännökset sääntelevät mm. oikeutta työttömyysetuuteen poissaolojen aikana. Kuntouttavalla työtoiminnalla halutaan vahvistaa asiakkaan elämän- ja arjenhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä. Toiminnalla pyritään myös ehkäisemään syrjäytymistä tarjoamalla mahdollisuus

työtoimintaan ja muihin palveluihin. Palveluiden suunnittelussa tulee huomioida kokonaisvaltaisesti asiakkaan henkilökohtainen tilanne. Kuntouttavaan työtoimintaan ohjaututaan aina aktivointisuunnitelman kautta. Jos työ- ja elinkeinotoimisto, kunta ja henkilö yhdessä arvioivat, että henkilö ei työ- ja toimintakykynsä asettamien rajoitusten vuoksi voi osallistua julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön, aktivointisuunnitelmaan tulee sisältyä kuntouttava työtoiminta tai erityislakien mukaisesti sellaisia sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja, jotka parantavat henkilön työ- ja toimintakykyä. Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä vastaa nykyisin kunta. Kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää kuntouttavaa työtoimintaa, jos asiakkaalla on lain mukainen pätevä syy kieltäytyä toiminnasta tai keskeyttää se. Kunta voi järjestää palvelun itse tai sopia tuottamisesta mm. säätiön, yhdistyksen tai valtion viranomaisen kanssa. Kuntouttavaa työtoimintaa ei voida järjestää yrityksissä. Kuntouttava työtoiminta on siis sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalipalvelua, jonka pitäisi siirtyä maakunnan järjestettäväksi. Vastuujaot, yhteistyön rajapinnat ja toiminnan sisällöt ovat kuitenkin arjessa vielä osittain epäselviä ja niitä tulisi tarkentaa. Kuntouttavan työtoiminnan hyte-vaikutukset ovat huomattavat, sillä toiminta tukee asiakkaan hyvinvointia ja terveyttä mm. säännöllisellä vuorokausirytmillä, toiminnassa tarjotuilla aterioilla, mahdollisuudella osallisuuteen ja kuulluksi tulemiseen. Asiakkaan aktivointi ja tuki ovatkin järjestöjen suuri vahvuus. Tällä hetkellä osa kunnista tulkitsee kuntouttavasta työtoiminnasta annettuja lakeja ja määräyksiä aika joustavasti, jonka johdosta osa järjestöistä näkee kuntouttavan työtoimintansa yleishyödyllisenä hyte-toimintana ja osa selkeästi palvelutuottajana

tarjottavana lakisääteisenä sote-palveluna. Kuntouttavan työtoiminnan termi, tavoitteet, sisältö, vastuutahot ja rahoitusmuodot tulee myös maakunnallisesti avata ja varmistaa, ettei mikään tärkeä ja vaikuttava järjestöjen tarjoama toiminta tai palvelu tipu pois asiakkaan tuen ja palveluiden valikoimasta. Toisaalta järjestöjen tuottama toiminta on selkeästi sote- ja makurajapinnoilla, sillä ainakin nykyisin toimintaa säätelevät sosiaalihuoltolaki ja osittain myös työttömyysturvalaki, joista jatkossa säädettäneen sosiaalialan lainsäädännössä ja kasvupalvelulaissa. Tästä näkökulmasta kuntouttava työtoiminta nähdään palveluntuottajilta ostettavana tai kunnan/maakunnan itse järjestämänä sosiaalipalveluna.

Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalihuoltolaissa sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu

- 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen;
- 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen;
- 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan;
- 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin;
- 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.

Sosiaalisen kuntoutuksen välineitä voivat olla yksilöllinen psykososiaalinen tuki ja lähityö (kotikäynnit, mukana kulkeminen, kasvatuksellinen tuki omien asioiden hoitamiseen), erilaiset toiminnalliset ryhmät, vertaistuki, osallistuminen vapaaehtoistoimintaan, työtoiminta sekä kaikki asiakkaalle tarjottavat palvelut ja tukitoimet osana henkilön kuntoutussuunnitelmaa. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailla on usein asiakkuuksia eri palveluissa.

Järjestöt ovat olleet ja ovat keskeisiä sosiaalisen kuntoutuksen toteuttajia. Yleisimpiä kohderyhminä ovat esim. mielenterveyskuntoutujat, päihdeongelmaiset, maahanmuuttajataustaiset henkilöt, vankilasta vapautuvat ja erityistukea tarvitsevat ikääntyvät. Järjestöjen yhteistyökumppanina ovat olleet kunnat ja suurimpana rahoittajana STEA.

Sosiaalisen kuntoutus termi vaatii tarkennusta. Yleishyödyllinen järjestölähtöinen sosiaalinen kuntoutus tulee pystyä erottamaan asiakasseteli-palveluista. Jos näin ei tehdä, on riskinä, että maakunnat asukkaineen menettävät huomattavan osan järjestöjen yleishyödyllisistä avustuksista ja toiminnoista ja tämä lisää huomattavasti maakuntien kustannuksia. Jo nyt termiä tulkitaan monella tavalla, esim. osalle kunnista sosiaalinen kuntoutus on ennaltaehkäisevää ja osalle kuntouttavaa toimintaa. Kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen välinen suhde ei myöskään ole selkeä. Pääsääntöisesti kuntouttava työtoiminta katsotaan osaksi sosiaalista kuntoutusta.

Kotouttamista tukeva toiminta

Järjestöjen monikulttuurisuus- ja inklusiota tukeva työ on oleellinen osa nykypäivän yhdistystoimintaa. Etenkin vuoden 2015 turvapaikanhakijatilanteen jälkeen järjestölähtöinen auttamis-, ystävä- ja tukitoiminta on ollut tärkeä voimavara julkisen sektorin palvelujen täydentäjänä. Kotouttamista tukeva toiminta on aina julkisen sektorin työtä täydentävää, ei korvaavaa. Järjestöjen rooli korostuu kotoutujan toimintakykyä ja osallisuutta edistävissä toiminnoissa, kuten arjen taitoja vahvistavassa- ja vapaa-ajan harrasteita tukevassa- sekä ystävötoiminnassa. Usein järjestöjä hyödynnetään myös pakolaisten vastaanoton yhteydessä tehtävissä käytännön järjestelyissä, kuten kodin hankinnoissa.

Kansalaisjärjestöt järjestävät kotoutumista edistävää toimintaa ja tuottavat erilaisia kotoutumista edistäviä palveluita, kehittävät maahanmuuttajatyötä sekä kouluttavat ja työllistävät maahanmuuttajia. Kotouttamistoimia on pyritty viime vuosina toteuttamaan monialaisessa verkostotyössä, jossa myös järjestöillä on merkittävä rooli esimerkiksi osallisuutta ja yhdenvertaisuutta tukevan toiminnan kautta. Pienillä paikkakunnilla yhdistystoiminnassa mukana olevien kohtaamis- ja monikulttuurisuusosaaminen korostuu julkisen sektorin valmiuksien ja osaamisen ollessa suppeampaa kuin isommilla paikkakunnilla, jossa maahanmuuttajatyö on vakiintunutta ja siihen löytyy tarvittavaa substanssiosaamista.

Valmius- ja turvallisuustoiminta

Vapaaehtoiset palokunnat ja vapaaehtoinen pelastuspalvelu vapepa ovat ensiarvoisen tärkeä tuki julkisen sektorin pelastustoiminnalle.

Vapaaehtoinen palokunta, yleensä vapaapalokunta tai VPK, on palokunta, jonka henkilöstö suorittaa palo- ja pelastustoimen tehtäviä vapaaehtoisesti ja osa sivutoimenaan. Lähes kaikilla suomalaisilla vapaaehtoispalokunnilla on palokuntasopimus oman alueensa aluepelastuslaitoksen kanssa palo- ja pelastustehtävien hoitamisesta. Tällaisen sopimuksen tehneitä vapaaehtoispalokuntia kutsutaan myös nimellä sopimuspalokunta.

Vapaaehtoinen pelastuspalvelu on 53 järjestön muodostama vapaaehtoisten auttajien verkosto. Toimintaan hakeudutaan jonkin Vapepan jäsenjärjestön kautta tai käymällä kurssi. Vaikka valmiusharjoituksessa ovat pääosassa viranomaistahot ja kunnat, on kolmannen sektorin toimijoillakin oma roolinsa. Punainen Risti ja Vapaaehtoinen pelastuspalvelu osallistuvat harjoitukseen omalta osaltaan kenttätasolla. Harjoitustilanteessa Punainen risti toimii esimerkiksi ensiavun, ensihuollon ja psykososiaalisen huollon rooleissa. Kolmannen sektorin apua voidaan tarvita myös esimerkiksi kyberhyökkäystilanteessa, joka näkyisi muun muassa vesihuollon tai lämmönjakelun katkoksina. Silloin voidaan tarvita Vapaaehtoisen pelastuspalvelun ensihuoltotoimia.

Turvallisuusstrategiassa todetaan oikeutetusti, että järjestöillä on merkittävä rooli onnettomuuksiin ja häiriötilanteisiin varautumisessa. Tehtävälista jatkuu siten, että järjestöt

kanavoivat, johtavat ja koordinoivat myös järjestöihin kuulumattomien kansalaisten auttamishalun erilaisiin auttamistehtäviin. Suomen Punaisella Ristillä puolestaan on poikkeusolosuhteissa erityinen rooli. Sillä on koko maan kattava varautumisen järjestelmä ja paljon kriisitoimintaan koulutettuja vapaaehtoisia. Laissa ja asetuksessa määritellyn asemansa johdosta, Punaisen Ristin edustaja käyttää järjestöjen ääntä varautumisen ja turvallisuuden foorumeilla. Koronakriisin myötä psykososiaalisen avun ja tuen tarve on korostunut, minkä vuoksi järjestöedustusta olisikin laajennettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen puitteissa. Turvallisuusstrategiassa linjataan niin ikään, että järjestöjen roolista ja tehtävistä sovitaan ennakkoon ja että hallinnonalojen ja viranomaisten tulisi huomioida järjestöjen voimavarat ja valmiuden valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla.

Korona-poikkeusoloissa järjestöjen toiminnan merkityksellisyys korostui, kun julkiset palvelut kuormittuivat- tai sulkivat ovensa hetkellisesti. Järjestöjen toiminta nousi vahvasti esille asiointi- ja ruoka-avun kohdalla sekä suunniteltaessa räätälöityä tukea iäkkäille. Järjestöiltä kerättiin tuona aikana tilannetietoa Kanta-Hämeen turvallisuusfoorumin kautta valtakunnalliseen valmius- ja turvallisuustyöhön. Järjestöt itse kykenivät vastaamaan poikkeusoloista johtuviin järjestelyihin pääosin hyvin, mutta vaihtelevasti. Toimenpiteet eivät voi toteutua käytännössä, mikäli järjestöjä ja niiden toimintoja ei tunnisteta eikä yhteystietoja ole saatavilla. Tämä edellyttää systemaattista yhteistyötä, yhteiskehittämistä ja kouluttautumista normaalioloissa.

LÄHTEITÄ

SOSIAALI- JA TERVEYSJÄRJESTÖJEN HYVINVOINTIA JA TERVEYTTÄ EDISTÄVÄ TOIMINTA VARSINAIS-SUOMESSA-julkaisu (Varsinais-Suomen sote- ja maakuntauudistus Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän alatyöryhmä, 2018). <https://vslj.fi/wp-content/uploads/2019/10/Sosiaali-ja-terveysi%C3%A4riest%C3%B6jen-hyvinvointia-ja-terveytt%C3%A4-edist%C3%A4v%C3%A4-toiminta-Varsinais-Suomessa-esitys.pdf>

ESKO-hanke

https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/jarjesto-ja_yhdistystoiminta/yhteiskehittaminen_esko-hankkeessa

Janakkalan Perhekeskus

<https://www.janakkala.fi/palvelut/perhekeskus/>

Perhekeskukset Suomessa, Halme, Nina; Kekkonen, Marjatta; Perälä, Marja-Leena (2012),

<https://www.julkari.fi/handle/10024/90890>

Oma Häme

<https://omahame.fi/lape/>

Kansalaisareena

<http://www.kansalaisareena.fi/vertaistoiminta/>

Klubitalotoiminta

Mieleni minun tekevi : Mielenterveyskuntoutujien Klubitalot 20 vuotta Suomessa, Hänninen Esko, Suomen Klubitalot ry, 2016,

<https://www.julkari.fi/handle/10024/130605>

Järjestötieto sote-uudistuksessa <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/05/2020-05-SOSTE-julkaisu-Jarjestot-mukana-muutoksessa-Jarjestotieto-sote-uudistuksessa.pdf>

Kokemustoiminta

<https://kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/>

<https://www.meidanhame.fi/toimintaa/kokemustoiminta/>

Verkostotyö

SOSTE, verkostotyön käsikirja

<https://www.seugolaid.fi/wpcontent/uploads/2017/03/Verkostojohtamisen-opas-versio-1-0-30-12-2010.pdf>

Kumppanuus

Maijanen&Haikara, Kumppanuuskäsikirja, Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisu, 2014.

http://www.socom.fi/wp-content/uploads/2015/06/kumppanuuskasikirja_netiversio.pdf

Kulttuurihyvinvointi

Lilja-Viherlampi L., Rosenlöf A., (2019). Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Tanskanen I. (Ed.), Taide töissä : Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä., Turun ammattikorkeakoulu.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/227439/Lilja_Viherlampi_etal_Moninako_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y